Ceretat

Activitatea Extra-școlară

A

INVĂȚĂTORILOR

RĂSPUNSUL D-LUI SPIRU C. HARET

MINISTRUL INSTRUCȚIUNEI PUBLICE

LA

INTERPELAREA D-LUI SENATOR TITU MAIORESCU

ROSTIT IN ȘEDINȚA SENATULUI DE LA 25 IANUARIE 1908

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA VOINȚA NAȚIONALĂ

56, Calea Victoriei — Strada Academiei, 17

1908

Activitatea Extra-școlară

A

INVĂȚĂTORILOR

RĂSPUNSUL D-LUI SPIRU C. HARET

MINISTRUL INSTRUCȚIUNEI PUBLICE

LA

INTERPELAREA D-LUI SENATOR TITU MAIORESCU

ROSTIT IN ȘED. SENATULUI DE LA 25 IANUARIE 1908

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA VOINȚA NAȚIONALĂ

56, Calea Victoriei — Strada Academiei, 17

1908

Domnilor Senatori,

Subiectul asupra căruia onorabilul d. Maiorescu a făcut interpelarea D-sale, activitatea extra-şcolară a învăţătorilor, poate să fie supus discuţiunei, ca ori-ce lucru omenesc; dar a avut cel puţin până acum un merit, că v'a dat Dv. ocaziunea, să ascultaţi un discurs de-o formă frumoasă, cum d l Maiorescu are obiceiu să facă.

Insă asupra fondului rezerve.

Inţelegeţi că atunci când eu am întreprins activitatea extra-şcolară, pe care o critică azi d. Maiorescu, am făcut o cu bună ştiinţă şi cu convingere, şi am avut a cerceta şi atunci destule obiecţiuni cari mi se făceau ; dacă, cu toate acestea, am întrat în luptă, am făcut-o pentrucă aveam credinţa că aşa e bine să fac, în folosul ţării şi al şcolii.

Onorabilul d. Maiorescu a avut, în discursul său, două părţi : o parte de analiză, pe care a pus-o la sfârşit, şi o parte de critică foarte aspră, pe care a desvoltat-o la început. A mai fost şi o parte personală, la care nu voiu răspunde, pentrucă la dânsa am răspuns şi ieri, şi-mi este imposibil să răspund în toate zilele la aceleaşi învinovăţiri.

In partea criticei, d-l Maiorescu, nu a fost drept, şi a făcut şi erori de fapte, care răstoarnă o bună parte din toată argumentarea sa.

Voiu trece peste învinovăţirea de socialism,

reeditată după d. Disescu. Ea nu are ce căuta aci. Am spus ieri că, daca cumva sunt socialist, sunt fără ştirea mea, deoarece nu ştiu în ce constă socialismul. Dar şi daca aş fi, acesta ar fi dreptul meu, şi nu am a da socoteală nici d-lui Maiorescu, nici altcuiva pentru aceasta.

Pe banca aceasta, eu sunt supus judecăţii Dv pentru faptele pe cari le fac, iar nu pentru convingerile pe care le am.

De asemenea, nu voiu respunde la insinuări şi aluziuni. Pe unele nu le-am înţeles, iar altele nu au ce căuta într'o discuţie serioasă.

Pot însă să spun că eu sunt tot aşa de bun Român ca ori cine altul, şi de nume, şi de sânge, şi de sentimente. Bine ar fi să poată totdeauna vorbi aşa şi cei cari ar putea formula vre-o îndoială în astă privinţă.

Dar, D-lor, o învinovăţire la care de loc nu mă aşteptam este aceea că eu, după ce dădusem speranţe unora că voiu fi un om de şcoală de seamă, mi-am permis să mă amestec în trebi cari nu mă priveau şi că am scris broşura asupra chestiei ţărăneşti. Nu-mi vine a crede că am înţeles bine pe d. Maiorescu; pentru că a se aduce o asemenea învinuire unui om politic, care trecuse deja prin minister şease ani de zile, şi să i se contesteze dreptul de a se ocupa de o chestiune care preocupă pe toată lumea, mi se pare lucru în adevăr extraordinar.

Era un timp, când câţi-va oameni îşi arogau dreptul de a pune marginea până unde era permis altor oameni să cugete, şi este şi azi o ţară, nu departe de aci, unde încă se face aşa. D. Maiorescu însă vrea să ne întoarcă mai înapoi decât vremurile acelea, căci nici pe atunci nu ar fi avut cineva pretenţia să

mărginească dreptul de a cugeta și a scrie, unui om ajuns în situația mea.

Am scris *Chestia țărănească*, pentrucă era dreptul meu, și pentrucă am crezut că scriind-o fac un serviciu țării Și azi, după trei ani, convingerea aceasta mi este așa de puțin zdruncinată, chiar în urma discursului d-lui Maiorescu, încât, dacă ar fi să o tipăresc din nou, nu știu dacă aș avea zece vorbe de schimbat într'ânsa.

Mi s'a mai făcut o altă învinovățire.

Mi s'a spus că am profitat de cei patru ani cât am fost în al doilea rând la minister, pentruca să fac o *tovărășie* cu învățătorii, și că am abuzat de această tovărășie, ca să guvernez și în timp de opozițiune. Aceasta nu era decât repetiția celor spuse și de d-nul Dissescu în discuțiunea abia terminată ieri.

D-lor, că a fost tovărășie între mine și învățători, este foarte adevărat.

Am lucrat în adevăr împreună cu dânșii deavalma patru ani de zile, cu cea mai mare tragere de inimă și în cea mai bună înțelegere, pentru realizarea unui scop, pe care și unii și alții îl credeam și-l credem, că era frumos și de folos public. Dacă d. Maiorescu crede altfel, aceasta îl privește ; dar eu aveam a lucra după vederile mele, de vreme ce lucram sub responsabilitatea mea, iar nu după vederile adversarilor mei.

Il supără pe d. Maiorescu acțiunea mea cu învățătorii, pentrucă, zice d-sa, fac politică cu dânșii.

Ar fi fost bine ca d. Maiorescu să lămurească sensul, pe care-l dă d-sa cuvântului acestuia.

Dacă prin *politică* a voit să înțeleagă lucrarea la un loc pentru binele *cetății*, în sen-

sul pe care cei vechi îl dădeau acestui cuvânt, atunci da, politică este ceeace fac eu cu învăţătorii, pentrucă cu toţii ne-am pus puterile noastre în serviciul unei cauze de interes public.

Dacă însă prin *politică* a voit să înţeleagă înjghebarea unei tovărăşii pentru exploatarea în comun a intereselor statului în folosul ei, rog pe d. Maiorescu să binevoiască a căuta asemenea tovărăşii în alte regiuni, mai apropiate de d-sa ; la noi, nu le va găsi.

Politică cu învăţătorii eu nu am interes a face, pentrucă învăţătorii nu pot să facă servicii politice de acelea, pe cari cel mai neînsemnat agent electoral ţi le poate face la oraş cu doi lei pe zi. Ei dela mine nu pot aştepta nimic alt decât mizeriile ce li se vor face, când pe această bancă vor triumfa idei ca ale d-lui Maiorescu. Prin urmare care ar fi obiectul unei tovărăşii de exploatare care nu ar avea ce exploata ?

Că-l supără pe d. Maiorescu că între învăţători şi mine s'au stabilit oare cari legături de simpatie, în urma colaborării noastre comune, la asta ce pot eu face? Simpatia aceasta ar fi putut să o aibă şi d. Maiorescu şi amicii săi ; dar pentru asta nu trebuia ca, şi cu rost şi fără rost, tot mereu să arate învăţătorilor aversiunea pe care le-o arată. Dragostea oamenilor nu se câştigă aşa.

Politica, definită în felul cum o înţelege d. Maiorescu, este o adevărată pacoste. Pentru un politician adevărat din şcoala aceasta, oamenii ar trebui să fie împărţiţi în tabere duşmane între cari nimic să nu fie comun. Pentru un asemenea politician, e destul să zici bună ziua unui om politic, pentruca să fii compromis şi bănuit că *faci politică* cu dânsul. A fost

destul ca învăţătorii să nu colaboreze la presa conservatoare, care ne tratează aşa cum ştiţi, a fost destul ca să găsească şi ei, ca şi mine, că bine este să lucreze într'o anumită direcţie, pentru ca şcoala politicianilor să le arunce anatema.

Aş fi fost în drept să mă aştept măcar cel puţin dela un om ca d. Maiorescu, să nu văd formulându-se învinovăţiri de acest fel.

Aş mai fi înţeles una ca aceasta, daca aş fi abuzat de relaţiile mele cu învăţătorii pentru a încerca să-i înrolez în partidul meu politic sau pentru a înegri în ochii lor partidele adverse. Dar aceasta nu am făcut-o nici odată. In mod hotărât afirm aceasta, şi desfid pe ori şi cine să dovedească contrarul. Nici un învăţător nu a auzit nici odată de la mine o vorbă şi nu a primit un rând în care să ponegresc pe cineva sau să fac laude vre-unui partid politic. Sunt mii de scrisori de ale mele în mâinele preoţilor şi învăţătorilor săteşti. Desfid pe ori-cine să arate măcar una în care să se găsească alt-ceva decât sfaturi şi îndemnuri la muncă, consilii, şi, pe ici pe colo, câte o reprimandă pentru vre-o greşală.

Daca politica asta vă supără, asta însemnează că politica pe care o faceţi Dv. nu este cea mai bună.

A vorbit d. Maiorescu de pasiune politică, de sectarism. Mă miră că vorba aceasta vine tocmai de la d-sa şi se adresează tocmai mie Zic asta pentru că d. Maiorescu trebue să ştie mai bine decât ori-cine altul că, dacă a fost Ministru, care în modul cel mai larg să acorde încrederea sa ori-cui, fără consideraţie de vederi politice, ci numai după acele de interes public, acela am fost eu. Să mi se citeze un singur caz în care să mi fi permis eu

a cere cuiva să-mi producă chitanţa de plata cotizaţiei la clubul meu politic, înainte de a-i acorda un drept, precum au avut îndrăzneala să facă alţii, cari azi au curagiul a vorbi de sectarismul meu. Dar în schimb pot cita multe, foarte multe şi foarte caracteristice exemple de adversari politici bine cunoscuţi cărora le-am acordat toată încrederea mea. Când veţi putea şi Dv. să-mi citaţi exemple la fel, vom putea sta de vorbă; până atunci, nu.

Dar poate vrea d. Maiorescu şi amicii săi ca, de dragul laudelor problematice ale d-lor, să urmez şi eu a acoperi cu mantia budgetului clientela pe care unii o încuibaseră la Ministerul Cultelor. Ori poate vrea să răspund cu surâsuri şi complimente la ploaia de infamii cu cari mă acoperă patronii pomenitei clientele. Mărturisesc că atâta caritate creştinească nu am şi că, cu riscul de a merita şi mai departe epitetele d-lui Maiorescu, nu voiu înceta de a lovi fără cruţare în banda necinstiţilor şi a nulităţilor. Atât mai rău pentru cei cari le iau apărarea.

Dar să trecem la altele.

D. *P. Missir*: Cum rămâne cu prefaţa?

D. *Ministru al Instrucţiunei Publice*: Voiu veni şi la dânsa îndată; eu am avut răbdare; vă rog să aveţi şi d-voastră.

Mai întâiu iată faptul neexact, pe care d. Maiorescu a edificat jumătate din discursul său. D-sa mi-a zis că am scris broşura «Chestia ţărănească» şi am împărţit-o în mii de exemplare

D. *T. Maiorescu*: Nu acea; cea dintâiu, de la 1901.

D. *Ministru al Instrucţiunei Publice:* Dar m'aţi întrebat de ce am scris-o. Am scris-o pentru că era dreptul meu, şi vă contest dreptul

de a-mi cere socoteală pentru aceasta. Dacă broşura s'a cumpărat de toată lumea, pentru ce vă miraţi? De aceea a fost pusă în librărie. De ce au cumpărat-o? Asta e treaba celor cari au cumpărat-o.

D. *I. Grădişteanu*: Aţi dat-o gratis.

D. *Ministru al Instrucţiunei Publice*; Puteam să o dau şi gratis, asta mă priveşte pe mine. Este curioasă pretenţia asta de a mă pune sub censură aceia cari nu pot să scrie nimic. Imi faceţi proces, că de ce am scris prefaţa şi frasa de la pagina 14? Am scris, pentru că asta este părerea mea.

Şi dv. aţi avut şi aveţi încă despre noi păreri încă şi mai rele, pe cari le-aţi scris. Dar nouă nu ne-a trecut prin minte să vă interpelăm în parlament, pentru a discuta dreptul dv. de a scrie ceea ce vreţi. Aş vrea să ştiu cu ce drept veniţi acum să mi cereţi socoteală mie pentru că am uzat de un drept al meu, pentru a cărui exercitare nu am trebuinţă de permisia dv.?

Dar precum eu am avut dreptul să scriu, au avut şi alţii dreptul să citească; şi dreptul acesta îl au şi dascălii, cel puţin tot atâta cât şi ori-care alţii.

Toată partea aceasta a vorbirei d-lui Maiorescu, nu a fost prin urmare în chestie, nu era coprinsă în subiectul interpelării d-sale şi depăşeşte chiar dreptul său. De aceea, refuz a mă ocupa mai departe de dânsa.

Şi, cu toate acestea, D-lor, pot să vă asigur, că dacă aş consimţi să întru în discuţiunea aceasta, aşi fi foarte la largul meu. Să nu socotiţi D-v., că atunci când am scris acele câteva rînduri, cari v'au supărat, nu eram foarte bine documentat şi n'aş fi fost în stare să dovedesc ceea ce scrieam. Dar, dacă ar fi

permis a se cere socoteală cuiva în parlament de părerile lui ca om privat, aşi avea şi eu dreptul să cer socoteală unora din d-v., de cele ce au scris şi scriu, şi nu ştiu dacă le-ar veni îndemână.

Să lăsăm dar acestea şi să venim la chestiunea care este în discuţiune, la activitatea extra-şcolară a învăţătorilor.

Mai întâiu voi releva o afirmare eronată a d-lui Maiorescu, prin care d-sa a vrut să stabilească legături între ceeace s'a făcut între anii 1901 şi 1904 în domeniul învăţământului rural şi mişcarea de anul trecut

D. Maiorescu zice: «Cum se face, prin ce coincidenţă s'a întâmplat că învăţătorii sunt acuzaţi ca instigatori tocmai în anul 1907, adică tocmai în urma începerii activităţii d-tale extra-şcolare?».

Dar aceasta nu este exact, căci n'au fost turburări dela 1888 încoace, în cari învăţătorii să nu fi fost acuzaţi de instigatori.

La 1888, în toate părţile se spunea acest lucru; şi, dacă astă-zi nu-şi mai aduc unii aminte de lucrul acesta, este că de atunci au trecut 20 de ani şi că răscoalele de atunci, fiind mult mai răstrânse, ele n'au lăsat o impresiune destul de durabilă în spirite.

Tot aşa au fost acuzaţi învăţătorii şi la 1898, când au fost turburări în patru judeţe.

Aşa dar, ceeace s'a întâmplat în 1907 nu este de loc o excepţie. Ceeace s'a întâmplat atunci a mai fost şi mai înainte, şi tot aşa va fi până ce la ţară se va lumina lumea, pe cât timp învăţătorul se va găsi în aceeaşi situaţiune falşă în comună, unde nu este alt element de cultură decât el şi preotul; înfine, până când fruntaşii satelor nu vor mai vedea în învăţător o ameninţare vecinică pentru si-

tuaţia preponderentă pe care cei mai mulţi din ei o datoresc numai întunecimei minţii săteanului.

Puteţi să vă închipuiţi cu ce ochi poate să se uite primarul la învăţător, care pe fiecare zi scoate din şcoala lui oamenii cu ştiinţă de carte, care mâine i vor disputa primăria. Este un antagonizm de tot momentul între aceste două elemente, pe care toată lumea îl ştie. Am citat eri aici o piesă oficială, scrisă de un înalt funcţionar al guvernului conservator, care spunea în mod limpede lucrurile acestea. Nu mai vorbesc de celealalte dovezi pe cari le-am citat. De altminteri nici nu-mi vine a crede că cei cari au trecut vre-o dată prin guvern nu au cunoştinţă de această stare de lucruri.

Dar, d-lor, de rândul acesta, învinovăţirile aduse învăţătorilor trebuia să aibă un grad de inverşunare deosebit; pe de oparte pentru că turburările au atins un grad de sălbătăcie, cum numai fusese niciodată, iar pe dealta pentrucă aceia cari sunt deprinşi a judeca lucrurile în mod superficial au căutat împrejurări nouă cari să justifice întâmplările cele nouă, şi atunci s'au agăţat de această activitate a învăţătorilor. Cred însă că am dovedit câtă netemeinicie era în aceste învinovăţiri. Nu voiu mai reveni asupra vorbirei de ieri, căci v'aşi obosi în mod inutil.

In cercetarea pe care a făcut-o asupra activităţii extra-şcolare, d-l Maiorescu a formulat o părerere pe care o mai împărtăşesc şi alţii, anume ca învăţătorul să fie numai învăţător în şcoala lui şi nimic alt-ceva. In sprijinul acestei păreri, zicea că învăţătorul, scos din aritmetică şi geografie, nu are să mai fie smerit şi că lipsa aceasta de smerenie îl strică.

De! dacă prin nestricăciune se înţelege smerenie absolută, atunci vă spun drept că nu-mi pare rău de ceea ce fac. Invăţătorul vecînic smerit, vecînic cu capul plecat şi cu spinarea încovoiată, nu este idealul meu de învăţător. Căci, dacă el este chemat să facă educaţia copiilor, trebue să-i înveţe nu numai aritmetica şi gramatica, ci şi simţimântul de demnitate omenească. Aşa fiind, eu nu înţeleg de loc smerenia ca condiţie primordială a învăţătorului. Da, învăţătorul să nu fie îndrăzneţ, insolent, să nu se amestece acolo unde nu are ce căuta, să nu fie nerespectuos faţă de autorităţi şi cuviincios faţă de colegi, supus acelora pe cari trebue să-i asculte Toate acestea i le pretind. Dar între acestea şi smerenia pe care i-o cere d. Maiorescu, este o mare depărtare. De altminteri d-sa a explicat ce înţelege prin smerenia aceasta: să se mărginească în şcoala lui, pur şi simplu. Nici aceasta eu n'o admit şi dacă d sa are dreptul de a avea o părere, am şi eu dreptul de a avea o părere a mea. Atunci cînd nu voiu mai fi pe această bancă şi cînd va veni altul care va avea vederi opuse, va fi în drept de a nu păstra ceea-ce am făcut eu, mai ales dacă nu va călca legea

D. *C. Arion*: Curtea de Casaţie zice că d-ta calci legea.

D. *Ministru al Cultelor*: Voiu răspunde la această întrerupere cu ocazia interpelărei pe care o aştept.

Pentru ca să nu stea în aer discuţia, trebue mai întâiu să arăt ce este activitatea extra-şcolară despre care avem să vorbim. Aceasta este cu atît mai necesar, cu cît am văzut că nici d. Maiorescu nu este bine lămurit în privinţa ei.

Aşa, d-sa a spus de două trei ori că nu e bine ca învăţătorul să se ocupe de cârciumă; dar cârciuma nu face parte din activitatea extra-şcolară! N'am zis nici odată că învăţătorul să se ocupe de cârciumă; din contră, cînd am văzut în proiectul de lege de dăunăzi al d-lui Costinescu, dispoziţia ca şi învăţătorul să facă parte din comitetul de administraţie al cîrciumelor, am cerut să fie scos de acolo, şi a şi fost scos.

Ori poate d. Maiorescu a zis vorba aceasta numai ca să facă efect, ori ca să discrediteze ceeace critică; dar atunci asta ar însemna că chiar d-sa nu prea avea încredere în tăria cauzei sale, de vreme ce simţia nevoia a o întări prin asemenea mijloace.

Iată, d-lor, în ce consistă activitatea extra-şcolară.

Să reamintesc, mai întâiu, că bazele ei au fost puse într'un articol pe care l'am publicat într'o revistă didctică din 1900.

După ce am revenit la minister, în 1902, am tras-o în broşură şi am împărţit-o în foarte multe exemplare la toţi învăţătorii, şi la multă altă lume.

Ce conţine broşura această?

De la început pînă la sfîrşit era un îndemn la lucru. Nu puneam nici o obligaţie nimănui, nimeni nu a fost nici-odată silit să intre fără voie în activitatea extra-şcoalară, nici nu a fost supărat întru nimic dacă nu a voit să intre Din contra, în mai multe rânduri, şi verbal, şi înscris, a trebuit să temperez ardoarea unora, şi să-ĭ îndemn a nu-şi impune lucrărĭ mai presus de puterile lor. Sunt abia două luni de când am dat încă o circulară în acest sens.

Când am luat iniţiativa acesteĭ activităţĭ, îmĭ făceam socoteala că, daca mă vor urma a zecea

parte din învăţători, tot va fi bine, căci cu patru saŭ cinci sute de oameni hotărâţi la muncă cinstită se poate face multă treabă bună.

Ce s'a întâmplat, însă?

S'a întâmplat că, de unde mă aşteptam să am patru sau cinci sute de adepţi, am avut patru sau cinci mii, aşa că nu au rămas în afară de mişcare de cât foarte puţini. Rezultatul acesta eu îl consider admirabil, şi pe mine mă bucură tot atâta cât vă supără pe dv.

Domnilor Senatori,

Scopul şi tendinţele broşurei din 1902 l'aţi putut înţelege întru cât-va din ceea-ce am citat ieri dintr'însa. Cu toate acestea, vă cer permisia să mai fac o citaţie:

«Dintre toate, piedica cea mai puternică, care s'a opus ca toţi să se bucure de o potrivă de bine facerile noii stări de lucruri, a fost de sigur lipsa mijlocului de a se stabili o relaţiune intimă, constantă şi activă între cei cari dau impulsia şi cei cari trebuiau să o primească. S'au făcut, şi se fac mereu, legi excelente, în cari se găsesc tesaure de solicitudine şi de intenţii bune pentru clasele muncitoare; dar punerea lor în practică este încredinţată, în cele din urmă, unor oameni incapabili de a le înţelege, şi mai cu seamă incapabil de a convinge pe cei interesaţi de utilitatea acestor legi. De aceea, mulţimea cea mare rămâne nepătrunsă de încercările ce se fac împrejurul ei, şi legile ce se votează pentru dânsa, se scurg fără să lase urme, ca picăturile de ploaie pe o stâncă. Tot aşa ar fi dacă, în mijlocul poporului, în contact intim şi continuu cu dânsul, am dispune de nişte agenţi de pro-

pagandă culţi, inteligenţi şi plini de iubire pentru dânsul?»

Iată, Domnilor, care a fost ideia fundamentală a acestei intreprinderi. Voiam să creez un organ de acţiune, cu care să se poată lucra asupra masei poporului, pentru a face să pătrundă şi într'însa civilisaţia rămasă până azi numai la suprafaţa societăţii noastre. Voiam ca, prin învăţători, să stabilesc între o pătură şi alta a neamului nostru legătura care lipseşte, şi să le dau putinţa de a se cunoaşte şi a se înţelege una pe alta. Acesta este scopul, aceasta este năzuinţa contra căreia se ridică azi partidele conservatoare prin vocea d-lor Disescu şi Maiorescu.

Rămâne să arăt cari erau mijloacele de acţiune, pe cari le recomandam învăţătorilor. Erau foarte simple şi inofensive; veţi putea judeca singuri.

De la început până la sfârşit, broşura nu face decât să înveţe pe învăţători cum să dea sătenilor sfaturi de igienă, sfaturi potrivite pentru dânşii, sfaturi de a se întovărăşi pentru a îndeplinì cu puteri unite lucruri pe cari nu le poate face un om singur, precum secarea de bălţi, plantarea coastelor şi altele asemenea. Dar mai presus de toate, recomandaţia fundamentală, pe care o făceam învăţătorilor era aceea de-a face din misiunea lor o misiune de pace şi iubire creştinească. Partea aceasta a broşurei v'am citit-o ieri, şi nu o mai repet astăzi.

Dacă într'un asemenea program de acţiune se găseşte ceva, cît de puţin, care să poată deştepta aprehensiunile celui mai susceptibil pedagog, vă rog să-mi spuneţi. Şi, dacă şi un asemenea program, formulat în aşa fel, poate provoca bănueli, sunt în drept să mă întreb:

care să fie oare gîndul ascuns al contradictorilor mei şi cum înţeleg ei rolul şcolii în societate?

Cît pentru mine, Domnilor, eu nu înţeleg ca învăţătorul să stea închis ca într'o cetate în egoismul lui şi între cele patru ziduri ale şcolii, fără să vrea să ştie ce se mai petrece pe lume. Misiunea lui este în prima linie şi mai presus de ori-ce alt, o misiune de pace, de iubire şi de binefacere. Dar acestea nu sunt virtuţi inerte; ele trebue să fie active şi productoare; căcĭ, cum zice poetul, «Credinţa care nu e activă nu este o credinţă sinceră».

«Domnilor, articolul din 1900 şi broşura din 1902, aŭ formulat în mod precis şi clar un vast program de acţiune. Dar acţiunea începuse în realitate încă mai dinainte.

Incă din 1898 începuseră a lua fiinţă cantinele şcolare, iar în 1899 chiar băncile populare.

In 1899 am medaliat pe învăţătorul Rădulescu de la Besdead care înfiinţase o bancă populară şi faptul acesta a determinat energica mişcare pa care o cunoaşteţi cu toţii.

Precum vedeţi de la prima mea intrare în guvern, în 1897, nu am încetat un moment de a avea preocuparea rolului social al învăţătorilor, nici chiar în cele două perioade când nu am făcut parte din guvern. D. Maiorescu, ca şi d. Disescu, au găsit şi aci materie de criticat. După d-sa, ar fi trebuĭt să fac şi eu ca alţii, că atunci când nu sunt Ministru, să mă odihnesc sau să fac cele necesare ca să redevin Ministru. Eu nu admit de loc felul acesta de a înţelege datoria.

Toţi, dar mai ales acei cari sunt oameni de guvern, au datorie de tot minutul de a

lucra prin toate mijloacele legale pe cari le au la dispoziţie pentru a face să se realizeze ideile pe cari le cred bune pentru ţară, şi pentru a se opune acelora pe cari le cred vătămătoare. Cînd eşti în guvern, trebue să lucrezi ca Ministru: când nu, ca simplu cetăţean; dar datoria de-a lucra nu încetează nici un moment.

Datoria aceasta, eu nu am încetat un moment de a mi-o face, chiar când nu m'am aflat pe această bancă. Asta este ceeace numiţi d-v. *a guverna din opoziţie*. Putere de a guverna eu nu aveam; dar nici d-v nu aveaţi destulă putere pentru a face să triumfe unele cause rele, şi de asta nu eu sunt vinovat, ci d-voastră.

Am continuat dar a scrie, a publica; şi când am putut, chiar am vorbit învăţătorilor. Aceasta s'a întîmplat odată, o singură dată, când cu congresul lor din Iulie 1905; dar atunci am vorbit la 1000 de învăţători, pe faţă, în prezenţa însuşi a Ministrului de pe vremuri şi a tuturor inspectorilor şi funcţionarilor săi. Am vorbit deschis, ca să combat o încercare a acelui Ministru de-a restrânge învăţământul rural. Am vorbit, pentru că era datoria mea să uzez de toate mijloacele de cari puteam uza, pentru a împiedica o măsură rea; şi am făcut bine, pentrucă am împiedicat luarea acelei măsuri. Ministrul în presenţa căruia am vorbit nu a combătut zisele mele; dar pe urmă, după ce mi-am tipărit şi împărţit discursul, s'a dat ordin să fie urmărit şi confiscat pe la învăţători. Posed ordinele oficiale date pentru aceasta. Vă las să judecaţi procedeul.

Dar să ne întoarcem la ale noastre, şi

să enumer diversele forme ale activităţii extrașcolare.

A fost mai întâiu campania antialcoolică, începută încă din 1897, și în care învăţătorii au lucrat cu atâta energie.

Au fost apoi cantinele şcolare, susţinute din serbări, din subscrieri personale, din cotisaţiuni, pentru ca să se dea la dejun o hrană caldă la copiii absolut lipsiţi de mijloace. Cantinele acestea există în toate părţile în Occident, dar există în socoteala comunelor. In special comuna Parisului întreţine cantine şcolare în mod foarte larg, în socoteala sa proprie. La noi, unde şcoalele rurale sunt depărtate uneori cu 3, 4 şi 5 kilometri de locuinţa copiilor, era o adevărată barbarie a se vedea iarna prin lapoviţe, zăpezi și noroaie venind copiii de 7—8 ani cale de 4 kilometri până la şcoală şi stând ziua întreagă nemâncaţi, sau mâncând numai o bucăţică de mămăligă rece.

M'am preocupat de lucrul acesta, și a fost destul se dau o singură circulară în anul 1898, pentru ca îndată să se injghebeze o sumă de cantine şcolare. In 1902, erau 241, și numărul lor a crescut mult pe urmă ; şi din această causă, frecuentarea şcoliilor a crescut foarte mult. Dacă faptul acesta constitue o vină, d-v veţi pedepsi pe institutorii şi învăţătorii cari, prin mii de greutăţi și uneori cu sacrificii personale de bani şi muncă, au dat fiinţă acestei instituţii binefăcătoare. Şi poate că veţi face şi asta, de vreme ce în 1899 trimiteaţi jandarmii să închidă cantinele și să spargă cu toporul mesele și vasele lor.

Am îndemnat pe învăţători să caute să creeze câte o mică bibliotecă pe lângă şcoala

lor. Era o încercare foarte grea, nu atât din causa lipsei fondurilor, fiindcă o bibliotecă rurală se poate înjgheba cu 3—400 de lei cel mult, dar din causa lipsei unei literaturi apropriate. M'am silit eu să creez o asemenea literatură, pe cât am putut, dar până acum încă nu am izbutit pe deplin.

Care este scopul acestei creaţiuni? Este că la ţară una din principalele cause ale întunericului intelectual nu stă atât în lipsa de învăţători şi de şcoale, cât în lipsa mijloacelor de a întreţine cultura căpătată în şcoală. Este un lucru ştiut că un copil eşit din şcoală la vârsta de 13—14 ani, după 2—3 ani, nu mai ştie să citească, chiar când a făcut 4 ani de clase primare; căci în sate poţi umbla din casă în casă o zi întreagă, şi nu vei găsi o foaie de hârtie scrisă sau tipărită. Atunci asupra a ce să se exercite ştiinţa de citire a copilului?

Ne mai citind, el uită să citească după cum un musicant care nu cântă îşi pierde arta, după cum un meseriaş care nu lucrează, îşi uită meseria. Cu atât mai lesne se pierde cunoştinţa de carte ce a căpătat un copil la o vârstă fragedă. De aceea, la oştire, ne vin adeseori recruţi cari au făcut clasele primare şi cari cu toate acestea nu ştiu să citească.

Pentru acest cuvânt am căutat să fac să se înfiinţeze biblioteci rurale. Am înfiinţat eu vre-o 700, dar pe celelalte le înfiinţează învăţătorii, şi până în 1902, ei înfiinţaseră vre-o 450, — vă puteţi închipui cu câte greutăţi.

(— Ora fiind 5 p. m., se consultă Senatul asupra prelungirei şedinţei, care se admite).

D. ministru al instrucţiunei: Mai intră în activitatea extra-şcolară şi în văţământul practic

agricol, asupra căruia însuşi d. Maiorescu a declarat că nu are nimic de zis.

D. *Titu Maiorescu*: Nici asupra cantinelor nu am nimic de zis.

D. ministru al instrucţiunei: Recunosc însă că nu am reuşit pe deplin să introduc acest învăţământ agricol practic, din cauza slabelor mijloace ce am avut la dispoziţie; dar acest învăţământ e în legătură cu alt-ceva, pe care de asemenea l'am recomandat învăţătorilor, ca înfiinţarea grădinilor de legume. Am insistat mult ca învăţătorii să popularizeze prin sate grădinile acestea de legume, pe cari unii le-au criticat. Unii învăţători au înfiinţat asemenea grădini împrejurul şcoalei, alţii au închebat tovărăşii de 10—20 săteni, cu cari au făcut asemenea grădini, procurându-le învăţătorii sămânţa necesară.

Am luat această iniţiativă, pentru-ca să se ia din mâna străinilor acest izvor de bogăţie, care, după calculele cele mai modeste, scoate din ţară cel puţin câte 20 milioane pe fie-care an; am voit să fac să rămână în punga ţăranilor noştri aceşti bani. *(Aplauze)*.

Intreprinderea aceasta a fost una din acelea care a reuşit mai bine.

In 1902, erau 1846 grădini înfiinţate pe la şcoli. In judeţul Vâlcea, într'un an ajunsese să nu mai fie nici un grădinar străin, iar în judeţul întreg, prin curţile sătenilor, se înjghebaseră vre-o 2000 de grădini de legume. *(Aplause)*.

Cestiunea băncilor populare vă este bine cunoscută, şi nu are trebuinţă de multe explicaţii. Repet însă ceea-ce am mai spus eri, că astă-zi avem la sate peste două mii de bănci populare, cu un capital care se apropie în momentul acesta de 35 milioane.

Am înfiinţat, prin învăţători, şcoale de adulţi, şi am avut în 1904 aproape două mii de şcoale de adulţi cu 80.000 de auditori; în anul următor toate aceste şcoli au fost închise.

Cercurile culturale sunt conferinţe care se ţin din când în când, în fie-care sat, de către învăţători şi de preoţi. La ele se convocau şi medicul, inspectorul comunal, primarul. Se vorbeşte ţăranilor de lucruri c ri îi interesează; li se dă sfaturi de agricultură, de îngrijirea vitelor, de igienă, amestecate cu vorbiri instructive sau amusante, ajutate prin proiecţiuni luminoase, făcute cu lanterna magică

Şezătorile săteşti sunt tot un fel de cercuri culturale, ţinute de învăţătoare cu femeile şi fetele.

Ar trebuì să adaog pe lângă acestea, asociaţiunile ţărăneşti pentru arendări şi cumpărări de pământ, cari până acum, sunt puţine la număr, dar cari mai toate au fost puse pe cale de către preoţi şi învăţători.

Pentru a lărgì cercul de acţiune al învăţătorilor, şi a-i face să se folosească şi ei de progresele din alte părţi, am trămis pe doi în Bosnia, ca să înveţe cultura şi uscarea fructelor, şi mai ales a prunelor; alţi doi în Boemia, pentru prepararea şuncii; pe alţii în Danemarca, pentru a vedea modul admirabii cum şi-au organizat viaţa ţăranii de acolo; pe alţii în Franţa şi în Elveţia, pentru fabricarea brânzei. Pe toţi aceştia, odată întorşi în ţară, i-am însărcinat se propage printre ţărani ceea ce învăţaseră, şi aşa s'au înfiinţat mai multe zecimi de cuptoare sistematice pentru uscat prunele, câte-va lăptării cooperative, şi numeroase asociaţii pentru vânzarea productelor în comun, pentru vânzarea ouălor, pentru exploatare de păduri, şi altele.

Aceasta este, Domnilor, aşa numita activi-

tate extrașcolară. Rezultatele ei sunt foarte îmbucurătoare, căci la ţară, ea a determinat un început de deşteptare intelectuală, pe care acţiunea directă ce o are şcoala asupra săteanului nu ar fi putut-o determina nici în treizeci de ani.

Rezultatul acesta justifică acţiunea şi dovedeşte puţinul temeiu al teoriei d-lui Maiorescu, că trebue să respingem ori-ce acţiune culturală care vine de la învăţători alt-fel de cât prin şcoală. La ce ne duce teoria aceasta, experienţa ne-a arătat. Avem învăţământul obligator decretat de 43 de ani, şi din şcoalele noastre abia au eşit câte-va sute de mii de copii cu ştiinţă de carte, sau mai bine presupuşi că sunt cu ştiinţă de carte.

După 43 de ani de învăţământ obligator, avem poate 28 la sută de oameni cu ştiinţă de carte. Cei mai mulţi nu ştiu să se serve de loc cu ştiinţa lor, şi ştiinţa aceasta nu a contribuit mai întru nimic pentru a lumina, nu mintea indivizilor, ci mintea maselor. Efectele teribile ale minciunilor absurde cu cari s'au scos din minţi ţăranii astă-primăvară, trebue să ne fie şi nouă învăţătură de minte, şi să ne facă să înţelegem că trebue să mai lăsăm drumurile lungi şi întortochiate ale teoriilor, chiar ale celor pedagogice, şi să apucăm pe cărări mai scurte, ca să ajungem mai iute la scop.

Eu, d-lor, aşà după cum spuneam eri, socotesc că omul de guvernământ care nu pune în mişcare toate forţele naţionale cari-i sunt la dispoziţiune în scopul de a realiza cel mai mare bine pentru ţară, nu-şi face datoria.

Eu aveam la dispoziţie una din forţele cele mai mari, pe învăţători, şi întru câtva chiar pe preoţi. Cum puteţi să mi faceţi o vină că

m'am servit de dânşii, pentru ca să caut să zdrobesc odată stratul acesta gros de întunerec, care acoperă mintea poporului nostru ?

Era şi datoria, era şi dreptul meu să o fac. Aş fi fost în dreptul meu să oblig pe toţi cei puşi sub ascultarea mea ca să mă urmeze pe calea aceasta. Dar nu am făcut-o. Nu am impus nimănui nimic ; m'am mulţumit să expun programul meu şi am lăsat să-l urmeze acei cari au voit. Dar au voit cei mai mulţi, şi faptul acesta, care nemulţumeşte pe d. Maiorescu, pentru mine a fost din contră, dovada că preoţii şi învăţătorii pricep mai bine rostul datoriei lor decât îl înţeleg unii oameni de Stat

D-lor, dacă pentru a justifica acţiunea mea, aş avea nevoie şi de exemplele altora, mi-ar fi lesne se vă citez destule, aşa că, dacă ar fi să urmăm teoria d-lui Maiorescu, am rămânea singuri în felul nostru pe lume ; căci nicăieri nu se înţelege rolul unui om cult în felul d-sale ; nicăeri nu se cere ca învăţătorul să stea închis numai în şcoala lui şi să nu vrea să ştie ce să petrece pe lume. Chiar la noi în ţară, este vre-unul din corpurile luminate, conştiente de datoria lor, care putând să facă ceva pentru binele şi luminarea poporului, să nu facă ? Uitaţi-vă la armată. Care este datoria ofiţerului ? Să ne formeze buni militari cari să ştie bine serviciul şi datoria lor de militari şi atâta tot. Şi cu toate acestea care este cazarma care să nu aibă o şcoală de adulţi ? Datoria ofiţerilor este să înveţe slovele pe ţăranul incult de la ţară ? Şi cu toate acestea, ei îşi impune munca aceasta extra-militară, şi sunt mii de ţărani, cari neavând parte de şcoala satului, au totuşi parte de şcoala regimentului, şi, dacă am avea o statistică, s'ar

vedea câtă influenţă au avut aceste şcoli de regiment, ca să mai răsipească întru câtva întunerecul dela ţară. Dacă vreţi să fiţi logici, trebue să cereţi şi ofiţerilor să se mărginească exclusiv în activitatea lor militară.

Mai dă unăzi am avut un alt exemplu. Magistraţii dela cea mai înaltă treaptă până la cea din urmă au pornit o mişcare pentru a da sprijin moral şi intelectual foştilor deţinuţi. In fruntea lor este însuşi primul preşedinte al Curţei de Casaţie, şi nu e nici un magistrat care să nu fi intrat în această mişcare. Este şi aceasta o mişcare reprehensibilă?

Dar în această privinţă exemplul cel mai strălucit ce voiu cita va fi acela al clerului catolic din toată lumea. Dacă este un corp constituit care să dea cel mai minunat exemplu de modul cum trebue înţeleasă datoria în lume a omului cult, este de sigur clerul catolic. In toate se amestecă: ţine şcoli, ţine cursuri, înfiinţează instituţii de bine-faceri de toate felurile, duce sfaturi şi îndemnurî din casă în casă, se ocupă de buna stare a oamenilor, de multe ori chiar în afară de cercul adepţilor lor religioşi. Şi aci stă adevărata forţă a clerului catolic.

D Maiorescu spunea că învăţătorul îşi va înstrăina pe săteni prin activitatea lui extraşcolară. Va fi tocmai contrarul. Până acum era străin învăţătorul în satul lui. Venea pentru întâia oară în sat, locuia de multe-ori la cârcĭumar, fiind că nu avea unde în altă parte, se ducea la şcoală, şi ţăranii îl vedeau numai trecând pe stradele satului ca pe ori-ce străin Nici o legătur sufletească nu era între dânşii.

Eu cer, din contra, ca învăţătorul să intre 'n casă la săteni, să le dea sfaturi, şi să-i în-

drumeze, să se pue la muncă cu ei. Şi dv. pretindeţi că aceasta îl înstreinează şi îl face să se vrăjmăşească cu ţăranii? Sunt alţii cu cari are să se învrăjmăşească; au să fie cămătarii satului, când va face bănci populare, şi cârciumarii, când va lucrà contra alcoolismului.

Dar acesta va fi cel mai frumos titlu al învăţătorilor la recunoştinţa ţării.

In alte părţi, activitatea extra-şcolară este organizată. Am acì un extract dintr'o publicaţie germană, o enciclopedie pedagogică de Rein, care este acum în curs de publicaţie. Un capitol întreg dintr'însa este consacrat activităţii extra-şcolare a învăţătorilor.

Mă mulţumesc să citez dintr'însul această singură frază: «In Prusia, este permis învăţătorilor să primească sarcina funcţiilor de preşedinte, de secretar şi casier la casele de împrumut sistem Raiffeisen, fiind-că acì este vorba de un interes social şi public».

Apoi dacă în Germania se face aşa, acolo unde nu se află nici 1 la sută de analfabeţi, noi să ne plătim luxul de a ţinea sub obroc o forţă ca aceea a corpului învăţătoriior, să o lăsăm să se piardă neîntrebuinţată, numai pentru satisfacţia dea fi de acord cu pedagogia?

In Ungaria se dau ordine şi se fac regulamente pentru a se regula activitatea extraşcolară.

Din Rusia chiar, am titlul une. publicaţiuni care se ocupă exclusiv de această activitate: «Anuarul activităţii în afară din şcoală în Rusia», volum de 306 pagine, publicat la Moscva în 1907.

Cea-ce ne cereţi pentru învăţătorii noştri ar fi dar un fel de regim de excepţiune, al cărui rezultat ar fi să păstrăm pentru veş-

nicie tristul privilegiu al ignoranţei, pe care astă-zi din nenorocire îl avem. La acest mod de a lucra nu mă pot ralia, şi după cum am spus şi eri, repet şi astă-zi, că, cu tot regretul ce am de a nu fi alături cu d. Maiorescu în această privinţă, eu voiu continua să duc mai departe activitatea pe care am început-o şi pe care o cred bună şi folositoare (*Aplauze*).

Dar, d-lor, fie-mi permis la rândul meu să întreb şi eu pe d. Maiorescu: Pentru ce critica d-sale, dezvoltată cu atâta talent, a mărginit o numai la învăţători?

Două ore ne-a vorbit numai de ei şi de relele ce vor veni din activitatea lor extraşcolară.

De ce nu a zis măcar un singur cuvânt şi despre activitatea extra-şcolară a profesorilor de celealalte grade?

Imparţialitatea ar fi cerut să se zică ceva şi despre profesorii dela târg, şi chiar dela Universitate...

Mai multe voci: Mai ales...

D Ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Spiru C. Haret: Şi profesorii dela târg au o activitate extra-şcolară; dar ea nu este totdeauna la fel cu a învăţătorilor, şi putem să ne punem întrebarea: care este cea mai bună? a învăţătorilor ori a celorlalţi?

Mai întâiu, este ştiut că membrii corpului didactic de la oraş se ocupă cu învăţământul privat: dau lecţii prin familii sau prin şcoli private, sau chiar au pe seama lor şcoli de acestea.

Cred că nu mă va contrazice d. Maiorescu, când voiu zice că institutele particulare de învăţământ, cari au întru cât-va şi un caracter comercial, absorb activitatea şi munca intelectuală a proprietarilor lor într'o măsură cel

puţin tot aşa de mare ca şi activitatea extraşcolară a învăţătorilor. Şi cu toate astea nu ne poate trece prin minte să oprim pe profesori de a fi în învăţământul privat, cu atât mai mult că, în felul acesta de activitate, profesorii tot aduc un serviciu cauzei generale a învăţământului.

Dar advocătura? Se poate zice că profesorii cari fac advocătură nu fac activitate extra-şcolară? Dar întru ce activitatea aceasta este în folosul şcolii?

Din contră, este spre cea mai mare pagubă a ei. A început acum printre profesori o adevărată pornire spre advocatură, care nu ştiu unde va ajunge.

Oameni în vârstă, cu o vechime de 10, 15 şi 20 de ani în învăţământ, se înscriu la facultatea de drept, trec examenele—Dumnezeu ştie cum — şi se înscriu în barou. Şi te pomeneşti, când se regulează orarul, că cutare profesor îşi pune aceeaşi clasă în aceeaşi zi de două ori, ori îşi părăsesc şcoala, când nu te gândeşti, toate astea pentru că se duc să pledeze cine ştie pe unde. Iată iarăşi un fel de activitate extra-şcolară despre care d. Maiorescu nu a zis nimic, şi care cu toate astea merita toată severitatea D-sale, căci răul pe care îl face şcolii într'o parte nu este prin nimic compensat în alta.

Într'un timp începuseră până şi institutorii să facă advocatură. Dar, după cum ştiţi, institutorul are 5 ore pe zi — 3 dimineaţa şi 2 după amiază—când este dator să stea pe catedră. Şi cu toată această grea ocupaţiune, începuseră şi institutorii să se înscrie la facultatea de drept şi să se facă advocaţi, şi când revizorul se ducea în inspecţiune, găsea clasa goală şi institutorul nicăeri: se dusese la tri-

bunal şi în locul său lăsase un certificat medical. (*Ilaritate*).

Acest fel de activitate extra-şcolară îl găsesc şi eu că e rău, şi, dacă aşi avea mijlocul, îndată aşi face-o să înceteze; pentru institutori, am şi oprit-o.

Aş putea vorbi şi despre activitatea politică. Este recunoscut pentru două din cele patru categorii de profesori dreptul de a fi deputaţi, senatori, membri în consiliul comunal şi judeţean. De ce nu cereţi desfiinţarea acestui privilegiu? Nu-l veţi cere, pentru că chiar d-v., trebue să recunoaşteţi că ar fi o mare pierdere pentru parlamentul ţării să fie privat de un element cult şi care i-a făcut servicii aşa de mari.

Dar acum doi ani s'a făcut o lege ca profesorii să aibă dreptul să fie şi prefecţi, subprefecţi, primari. Până acolo am ajuns. Pentrucă un guvern a fost odată în încurcătură că nu-şi găsea prefecţi, s'a întrodus între dascăli o nouă causă de a îndrepta preocupările lor spre un fel de activitate, care nu are nimic a face cu chemarea lor.

Şi pentru unul care va ajunge prefect, vor fi o sută a căror minte va fi frământată de o ambiţie nesănătoasă.

Dar gazetarii? Să mai vorbesc şi de dânşii? Cred mai bine să nu mai zic nimic, pentrucă aş avea de spus lucruri foarte triste şi urîte.

In fine, d-lor, ca să încheem cu acest fel de activitate extra-şcolară, vă rog să-mi permiteţi să citesc o opiniune a unui domn, care nefiind coreligionarul meu politic, părerea sa va avea poate asupra d-lui Maiorescu mai mare efect de cât ar putea avea a mea. Anul trecut, când cu legea universităţilor propusă de d. Disescu, a fost numit raportor la ca-

meră d. Bădărău, profesor ; și iată ce spune d-sa în raportul prin care recomanda aprobărei Camerei proectul de lege al d-lui Disescu:

«Dacă ţinem socoteală că trăim în împrejurări sociale, în cari divisiunea munci nu este aplicată, când este necesar ca acelaş om să aibă mai multe ocupaţii şi când e natural deci ca pentru mulţi profesori catedra să fie un simplu punct de sprijin pentru alte ocupaţii, nu putem impune profesorilor să-şi consacre tot timpul catedrei».

Iacă, d-lor, activitatea extraşcolară înţeleasă în sensul cel mai rău posibil şi pe care cu indignare o resping, ca imorală şi răufăcătoare. Mă miră curajul aceluia care a putut să o formuleze într'un document oficial, şi nu mă îndoesc că sentimentele mele sunt împărtăşite de d-v toţi, şi chiar de d. Maiorescu (*Aplause*).

D. *Titu Maiorescu* : Sunt contra celeialalte dar mi-te contra acesteia.

D. *ministru al instrucţiei publice Sp. Haret* : D-v nu v'aţi ridicat contra aceştia, vă ridicaţi contra învăţătorilor.

D. *Titu Maiorescu* : M'am ridicat contra d-lui Bădărău.

D. *ministru al instrucţiei publice Sp. Haret* : Eu nu vorbesc personal cu d. Maiorescu în momentul acesta, vorbesc cu partidul conservator. Şi, judecând chestiunea activităţii extraşcolare, în loc se mă mărginesc numai la învăţători, eu mă întind la întreg corpul didactic.

Ei bine, eu constat că modul de-a înţelege activitatea extraşcolară al d-lui Bădărău nu a ridicat nici protestările, nici indignarea partidului conservator; dar că acelaş partid să năpusteşte de un an de zile asupra învăţă-

torilor, deşi chipul lor de a-şi înţelege datoria nu seamănă de loc cu al d lui Bădărău, sau poate tocmai din cauza aceasta.

Apoi, d-lor, dacă aşa stau lucrurile, v'aşi ruga, şi în prima linie pe d-l Maiorescu, ca să începem lucrurile de unde trebuesc începute. Să începem de la acei cari înţeleg activitatea extraşcolară în felul d-lui Bădărău, iar nu să ne acăţăm de bieţii învăţători.

Iată, d-lor, care este punctul meu de vedere în această chestie, şi nu am altceva de adăogat. Activitatea extra-şcolară a fost una din multele chestiuni cu cari am avut să mă ocup, şi la care am fost condus prin însăşi natura îndatoririlor mele. Este imposibil pentru orice ministru de instrucţie ca să nu fie preocupat, ca mine, de ignoranţa maselor. Am căutat să întrebuinţez toate mijloacele posibile pentru a subţia măcar cît de puţin grosimea păturei de întuneric care ne acopere. Printre altele, am recurs şi la ajutorul învăţătorilor. Adversarii mă critică. Nu cred că au dreptate. Dar-i rog un lucru: să se gândească, că, dacă vreodată vor fi tentaţi a strica aceea ce s'a făcut, sunt obligaţi ca numai decât să pună în loc altă-ceva care să ducă la acelaşi rezultat. Dacă vor găsi ceva mai bun, vor putea să strice ceea ce este ; dacă nu, nu.

Până-atunci însă, eu socotesc că activitatea extra-şcolară, aşa cum am înţeles-o eu, este un lucru bun şi necesar, şi dacă nu se potriveşte cu Pedagogia, atât mai rău pentru Pedagogie !

(Aplause furtunoase)

